

Al met al biedt de bundel een rijke oogst aan onderzoeksresultaten, maar ontbreekt het aan samenhang en richting.

Jessica Dijkman

Universiteit Utrecht, Onderzoeksinstituut voor Geschiedenis en Cultuur

C. Rooze-Stouthamer, *De opmaat tot de Opstand. Zeeland en het centraal gezag (1566-1572)* (Hilversum: Verloren, 2009) 266 pp. ISBN 978-90-8704-091-8.

De geschiedschrijving van de Opstand in het gewest Zeeland stond lange tijd in de schaduw van die van de grotere provincie Holland, het gewest waar uiteindelijk het machtscentrum van de Opstand zetelde. De boeiende studie *De opmaat tot de Opstand* van C. Rooze-Stouthamer herstelt die balans voor een deel, samen met haar in 1998 verschenen dissertatie *De Hervorming van Zeeland*, die de aandacht vestigde op het verloop van de Reformatie in de kustprovincie.

Een centrale vraag in *De opmaat tot de Opstand* is hoe te verklaren waarom de verschillende Zeeuwse steden wel dan niet overgingen naar de zijde van Oranje en de opstandelingen. Rooze-Stouthamer onderzocht op basis van een indrukwekkende hoeveelheid archiefmateriaal of de keuze van de Zeeuwse steden voor opstand dan wel voor het centrale gezag kan worden herleid tot de specifieke gebeurtenissen in de steden in het tumultueuze jaar 1566, het jaar van de beeldenstorm. Ook maakt ze een vergelijking tussen de mate van verzet die de stadsbesturen pleegden tegen de onpopulaire tiende penning, en de bereidwilligheid van de stadsbevolkingen om de kant van Oranje te kiezen.

Deze vragen zijn eerder gesteld, maar met andere uitkomsten. In tegenstelling tot een aantal eerdere studies komt Rooze-Stouthamer tot de conclusie dat er slechts in enkele gevallen sprake was van een verband tussen de gebeurtenissen in 1566 en de keuzes die steden maakten in 1572. Middelburg en Vlissingen, bijvoorbeeld, kenden in 1566 allebei een sterke calvinistische gemeenschap, en ook in 1572 was de weerstand onder de bevolking in beide steden tegen het centrale gezag groot. Toch koos Vlissingen wel voor de kant van Oranje, terwijl Middelburg trouw bleef aan het centrale gezag. Ook de bereidwilligheid van de stedelijke magistraten om de gehate tiende penning in te voeren blijkt niet automatisch een verklaring voor het keuzegedrag van de steden. Een samenspel van factoren speelde een rol bij de keuze van steden. De armoede onder de bevolking, bijvoorbeeld, vooral onder dat deel dat afhankelijk was van de visserij, en de continuïteit in de bezetting van de magistraten. Ook de gehate inkwartiering van Spaanse soldaten was een belangrijke factor, waardoor in verschillende steden een klimaat van oppositie kon ontstaan. Het is jammer dat Rooze-Stouthamer niet nog meer de nadruk legt op het nieuwe van deze conclusies. Hier wreekt zich het gebrek aan historiografische inbedding van deze studie. Een uitgebreider vergelijking met de resultaten van andere studies naar de oorzaken van de opstand, bijvoorbeeld in Holland, zou verhelderend zijn geweest, ook om vast te kunnen stellen in hoeverre de ontwikkelingen in Zeeland anders waren dan in andere gewesten.

Dat neemt niet weg dat *De opmaat tot de Opstand* zeer de moeite waard is. Rooze-Stouthamer geeft een goed beeld van de steeds moeizamer wordende betrekkingen tussen de stedelijke en gewestelijke overheden en de vertegenwoordigers van het

centrale gezag. Ze laat zien hoe elke stad in de loop van de jaren een eigen relatie opbouwde met het centrale gezag, en hoe de verschillende stadsbesturen gemengd werden tussen het beschermen van de oude stadsrechten en privileges en een toenemende afkeer van het beleid van de centrale regering onder de bevolking. Veel magistraten gingen uiterst behoedzaam te werk en probeerden zo lang mogelijk een midden te vinden tussen het bewaren van de stedelijke eendracht en gehoorzaamheid aan de wettige regering.

Door de relatie met het centrale gezag centraal te stellen, overstijgt *De opmaat van de Opstand* veel stads- en regionale geschiedenissen, die vaak te weinig aandacht besteden aan de relatie tussen de ontwikkelingen in de beschreven steden en gewesten en de bredere politieke context. Tegelijkertijd biedt *De opmaat* een (soms te) uitputtend chronologisch verslag van de gebeurtenissen op de verschillende Zeeuwse eilanden en in de steden. Liefhebbers van de geschiedenis van de Opstand zullen verlangend uitkijken naar een eventuele vervolgstudie over het verdere verloop van de Opstand in Zeeland na 1572.

Femke Deen

Universiteit van Amsterdam

Han van Zwet, *Lofwaardighe dijkagies en miserabele polders. Een financiële analyse van landaanwinningsprojecten in Hollands Noorderkwartier, 1597-1643*. Amsterdamse Historische Reeks. Grote Serie 37 (Hilversum: Verloren, 2009) 552 p. ISBN 978-90-8704-106-9.

In 2009 promoveerde Han van Zwet aan de Universiteit van Amsterdam op dit onderzoek naar droogmakerijen en bedijkingen ten noorden van het IJ. De auteur wil de financiële kant van de projecten belichten door drie vragen te beantwoorden: wat hebben de landaanwinningsprojecten gekost, welk rendement leverden deze investeringen op, en wie waren de investeerders (p. 19). Hij analyseert daartoe de acht grote projecten die tijdens de Gouden Eeuw zijn uitgevoerd, namelijk de Zijpe (1598), de Wieringerwaard (1611), de Beemster (1612), de Purmer (1622), de Wijde Wormer (1626), de Heerhugowaard (1631), de Schermer (1635) en de Starnmeer (1643). Samen zijn ze 29.000 hectare groot en maken 80 procent uit van de landaanwinst benoorden het IJ voor 1650. Hoewel deze polders een grote bekendheid genieten als symbolen van Nederlandse ondernemingslust, was er tot nu toe weinig bekend over de kosten en baten. Nu dit mooie boek er ligt, is het des te onbegrijpelijker dat dit onderzoek nooit eerder is opgepakt.

Van Zwet heeft zich van meet af aan gerealiseerd dat de resultaten per polder wel eens zeer verschillend konden zijn en dat hij dus niet kon volstaan met een of twee gevallen te onderzoeken. Tegelijkertijd werd hij geconfronteerd met het feit dat van sommige polders geen of nauwelijks archieven bewaard waren. Hij koos er daarom voor eerst de uitstekend gedocumenteerde Schermer in detail te bestuderen en daarna, gewapend met de kennis die dit opleverde, de andere projecten financieel te analyseren. Deze methode heeft zeer goed uitgepakt. Zo bleek het bijvoorbeeld mogelijk om ook voor polders waarvan de rekeningboeken tekortschoten de kosten van het molenbestand te berekenen door dit af te leiden uit prijzen betaald in de Schermer (p. 267-268, 271). Van Zwets aanpak is nogal feitelijk en alomvattend, zodat we per